

УДК 342.9

DOI <https://doi.org/10.32840/1813-338X-2023.1.13>

М. І. Белікова

<https://orcid.org/0000-0003-3967-1250>

кандидат юридичних наук,
асистент кафедри адміністративного права
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Ю. В. Георгієвський

<https://orcid.org/0000-0001-8014-7827>

доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри адміністративного права
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

В. О. Спасенко

<https://orcid.org/0000-0002-3260-2001>

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри адміністративного права
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ПРЕЗУМПЦІЯ НЕВИНУВАТОСТІ У СПРАВАХ ПРО АДМІНІСТРАТИВНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ У СФЕРІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ ДОРОЖНЬОГО РУХУ, ЗАФІКСОВАНІ В АВТОМАТИЧНОМУ РЕЖИМІ

Враховуючи, що адміністративна відповідальність в Україні та процедура притягнення до неї ґрунтуються на конституційних принципах і презумпції невинуватості, закріпленій у статті 62 Конституції України, прийняття законотворцем норм, які, навпаки, презюмують вину власника транспортного засобу, породжує чимало дискусій у наукових колах та спричиняє правові спори на практиці.

У статті розглянуто проблемні аспекти застосування до осіб, які притягаються до адміністративної відповідальності за правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, зафіксовані в автоматичному режимі, принципу презумпції невинуватості.

Досліджено сутність принципу презумпції невинуватості як фундаментальної засади забезпечення прав і свобод людини. Проаналізовано положення нормативно-правових актів, які характеризують юридичний зміст принципу презумпції невинуватості. Надано оцінку правовому механізму притягнення особи до адміністративної відповідальності за правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, зафіксовані в автоматичному режимі, в контексті дотримання вказаного принципу через призму положень Конституції України, рішень Конституційного Суду України та практики Європейського суду з прав людини.

За результатами дослідження наголошено, що новостворений порядок певною мірою обмежує права особи, яка притягується до адміністративної відповідальності, зокрема, права вважатися невинуватою до моменту законного доведення зворотного.

Ключові слова: презумпція невинуватості, система автоматичної фіксації, адміністративні правопорушення, відповідальність.

В Україні з кожним роком збільшується кількість автомобілів. Прямо пропорційно прогресує і показник дорожньо-транспортних пригод. Саме критичний стан аварійності на дорогах став певним каталізатором для створення нових заходів

превенції, зокрема таких як автоматична фіксація правопорушень у сфері дорожнього руху, яка здійснюється за допомогою засобів фото-відеозйомки, а також, відповідно, встановлення адміністративної відповідальності за їх вчинення.

Юридичний аспект притягнення особи до адміністративної відповідальності за автоматично зафіксовані порушення Правил дорожнього руху (далі – ПДР) викликає низку питань. Тому, видається необхідним проведення наукового дослідження одного зі згаданих питань. Мова йде про правовий принцип презумпції невинуватості, який має важливе теоретичне та практичне значення, оскільки зумовлює невинуватість особи у вчиненні правопорушення до тих пір, поки не буде доведено зворотне.

Слід відзначити, що питання можливості застосування зазначеного принципу в адміністративно-деліктному праві, аналогічно кримінальному, обговорювалося та досліджувалося такими вітчизняними науковцями, як: В.Б. Авер'янов, О.Ф. Андрійко, О.М. Бандурка, Т.О. Гуржій, С.М. Гусаров, А.О. Собкар, Т.О. Коломоєць, В.К. Колпаков, О.В. Кузьменко, А.Т. Комзюк, Ю.С. Коллер, М.М. Тищенко та ін.

При цьому думка, що презумпція невинуватості повинна діяти і у адміністративно-деліктних відносинах є абсолютно усталеною та відображеною в наукових працях вчених-адміністративістів.

Так, Сербіна Т. О., наприклад, при дослідженні цього питання не лише наголосила на необхідності застосування вказаного принципу в разі притягнення особи до адміністративної відповідальності, а й вказала на потребі законодавчої ініціативи з цього приводу [1, с. 69].

О. Сокурєнко також вказала, що просте поширення принципу презумпції невинуватості на провадження у справах про адміністративні правопорушення не є вирішенням проблеми, а обумовлює необхідність його законодавчого закріплення, зокрема, обов'язку уповноваженого органу, що займається підготовкою матеріалів до розгляду, довести вину порушника перед органом адміністративної юрисдикції [2, с. 74].

Між тим, презумпція невинуватості вже закріплена у ряді міжнародних актів. Зокрема, пункт перший статті 11 Загальної декларації прав людини встановлює, що кожна людина, обвинувачена у вчиненні злочину, має право вважатися невинною доти, поки її винність не буде встановлена в законному порядку шляхом прилюдного судового розгляду, при якому їй забезпечують усі можливості для захисту [3].

Європейська конвенція прав людини у пункті другому статті 6 також закріплює постулат невинуватості обвинуваченого у вчиненні кримінального правопорушення, доки його вину не буде доведено в законному порядку [4].

Аналогічно до наведених норм, Міжнародний пакт про громадянські і політичні права наголошує на праві кожної особи, обвинуваченої у вчиненні кримінального злочину вважатися невинною (пункт другий статті 14) [5].

У національному законодавстві сутність презумпції невинуватості розкрита у положеннях статті 62 Конституції України, згідно з якою ніхто не зобов'язаний доводити свою невинуватість у вчиненні злочину [6].

Особа вважається невинуватою у вчиненні злочину і не може бути піддана кримінальному покаранню, доки її вину не буде доведено в законному порядку і встановлено обвинувальним вироком суду; ніхто не зобов'язаний доводити свою невинуватість у вчиненні злочину; обвинувачення не може ґрунтуватися на доказах, одержаних незаконним шляхом, а також на припущеннях; усі сумніви щодо доведеності вини особи тлумачаться на її користь (частини перша, друга, третя статті 62 Конституції України).

Елементом принципу презумпції невинуватості є принцип *in dubio pro geo*, згідно з яким при оцінюванні доказів усі сумніви щодо вини особи тлумачаться на користь її невинуватості.

Презумпція невинуватості особи також передбачає, що обов'язок доведення вини особи покладається на державу (абзаци перший – третій пункту 4 мотивувальної частини рішення Конституційного Суду України від 26 лютого 2019 року № 1-р/2019) [7].

Наведені вище міжнародні та національні норми розглядають презумпцію невинуватості у контексті кримінальної відповідальності. На противагу цьому вважаємо за необхідне навести ряд юридично значущих документів, які свідчать про те, що презумпція невинуватості повною мірою стосується й осіб, які обвинувачуються у вчиненні адміністративних правопорушень.

Так, у Резолюції (77) 31 Комітету Міністрів Ради Європи від 28.09.1977 Про захист особи стосовно актів адміністративних органів влади сформульовано один із основних принципів справедливої адміністративної процедури, що звичайно застосовуються до адміністративних актів [8].

Принцип 6 Рекомендації № R (91) 1 Комітету міністрів Ради Європи державам-членам щодо адміністративних санкцій від 13.02.1991 встановлює, що при застосуванні адміністративних санкцій, слід керуватися наступними принципами: особа, стосовно якої розглядається можливість застосування адміністративної санкції,

попередньо інформується щодо фактів, в яких вона звинувачується; залежно від складності справи та суворості санкцій, що можуть бути застосовані до особи, остання має достатньо часу для підготовки свого захисту; особа (її представник) інформується стосовно характеру доказів у справі, зібраних проти неї; перед оголошенням рішення про санкцію особа має можливість висловити свою думку; адміністративний акт про застосування санкцій містить мотиви, на яких вона ґрунтується [9].

У практиці ЄСПЛ також відображена позиція щодо кримінального характеру адміністративних правопорушень, які фактично мають та повністю підпадають під гарантії статті 6 Конвенції.

Так, у рішення «Надточій проти України» від 15.05.2008 суд дійшов висновків щодо застосування кримінального аспекту статті 6 Конвенції до провадження у справі про адміністративне (митне) правопорушення та однакової їх відповідності для розгляду питання щодо застосування статті 7 [10].

У рішенні «Аллєне де Рібемон проти Франції» від 10.02.1995 суд підкреслив, що сфера застосування принципу презумпції невинуватості є значно ширшою ніж лише в межах кримінального судочинства, під час якого вирішується про обґрунтованість обвинувачення, але й для всіх інших органів держави [11].

У рішенні по справі «Маліге проти Франції» від 23.09.1998 Європейський суд визнав кримінально-правовий зміст адміністративного правопорушення, за яке передбачена санкція у вигляді позбавлення права керування транспортним засобом, що вимагає додержання процедурних гарантій, визначених Конвенцією і викладених у Рекомендації № R (91) [12].

Окрім того, у рішенні Конституційного Суду України від 22.12.2010 по справі №1-34/2010 23-рп/2010 наголошено, що конституційний принцип правової держави передбачає встановлення правопорядку, який повинен гарантувати кожному утвердження і забезпечення прав і свобод людини (статті 1, 3, частина друга статті 19 Основного Закону України). Суд наголосив на тому, що адміністративна відповідальність в Україні та процедура притягнення до неї ґрунтуються на конституційних принципах і правовій презумпції невинуватості. Конституція України визначає основні права і свободи людини і громадянина та гарантії їх дотримання і захисту, зокрема, що усі сумніви щодо доведеності вини особи тлумачаться на її користь (частина третя статті 62).

Між тим, обов'язок відповідних органів держави доводити вину особи у вчиненні адміністративного правопорушення впливає із положень КУпАП (статті 9, 10, 11, 280).

Тобто, з огляду на вищенаведене, саме держава в особі відповідних органів має доводити не лише факт правопорушення, а й вину особи, яка його вчинила, а презумпція невинуватості має діяти й щодо адміністративних правопорушень. Недоведені подія й вина особи мають бути прирівняні до доведеної невинуватості цієї особи.

Слід відзначити, що у контексті досліджуваного питання раніше згадане рішення Конституційного Суду України у справі щодо офіційного тлумачення положень частини першої статті 14⁻¹ КУпАП набуло ключового значення, адже за наслідками його ухвалення норми, що встановлювали адміністративну відповідальність за правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, зафіксовані в автоматичному режимі (стаття 14⁻¹ і частина шоста статті 258 КУпАП) були визнані такими, що не відповідають положенням Основного Закону [13].

Разом з тим, наразі редакція статті 14⁻² КУпАП встановлює адміністративну відповідальність відповідальних осіб за правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, зафіксовані в автоматичному режимі або за порушення правил зупинки, стоянки, паркування транспортних засобів, зафіксовані в режимі фотозйомки (відеозапису) (за допомогою технічних засобів з функціями запису, зберігання, відтворення і передачі фото-, відеоінформації). До кола таких осіб належать: 1) фізична особа або керівник юридичної особи, за якою зареєстровано транспортний засіб; 2) належний користувач транспортного засобу (якщо до Єдиного державного реєстру транспортних засобів внесено такі відомості); 3) особа, яка виконує повноваження керівника такої юридичної особи (якщо в Єдиному державному реєстрі юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань відсутні відомості про керівника); 4) особа, яка ввезла такий транспортний засіб на територію України (за умови реєстрації транспортного засобу за межами території України і відсутності обов'язку державної реєстрації в Україні) [14].

З метою встановлення процедури застосування зазначеної норми КУпАП доповнено положеннями статей 279⁻¹-279⁸, які встановлюють особливості розгляду справи про адміністративне правопорушення у сфері

забезпечення безпеки дорожнього руху, зафіксоване в автоматичному режимі: 1) встановлюється відповідальна особа, передбачена статтею 14² КУпАП; 2) протокол про вчинення адміністративного правопорушення не складається; 3) постанова про накладення адміністративного стягнення вноситься без участі особи, яка притягається до адміністративної відповідальності; 4) положення статей 33 «Загальні правила накладення стягнення за адміністративне правопорушення», 268 «Права особи, яка притягається до адміністративної відповідальності», 280 «Обставини, що підлягають з'ясуванню при розгляді справи про адміністративне правопорушення» КУпАП при цьому не застосовуються [15].

Звільнення від відповідальності можливе лише за умови, якщо: 1) особа, яка притягається до адміністративної відповідальності, надала документ, який підтверджує, що до моменту вчинення правопорушення транспортний засіб (номерний знак) вибув з її володіння внаслідок протиправних дій інших осіб; 2) особа, яка керувала транспортним засобом на момент вчинення зазначеного правопорушення, звернулася особисто до уповноваженого органу із заявою про визнання зазначеного факту.

Аналізуючи наведені норми, можна дійти висновку, що законодавець у беззаперечній формі встановлює вину відповідальної особи (власника транспортного засобу) у вчиненні правопорушення, зафіксованого в автоматичному режимі. Враховуючи формальний склад цих проступків, відбувається ототожнення права власності особи на транспортний засіб із суб'єктивною стороною адміністративного правопорушення, виною, що є юридично неприйнятним. При цьому, обов'язок доведення фактично перекладається на особу, яка притягується до адміністративної відповідальності, адже звільнення від відповідальності відбувається за умови спростування останньою факту вчинення правопорушення та доведення своєї невинуватості.

Тобто, запроваджений порядок притягнення осіб до адміністративної відповідальності, на наш погляд, прямо суперечить принципу презумпції невинуватості, основним призначенням якого є протистояння тенденційності, упередженості, свавілля, дискримінації, обвинувальному ухилу та будь-якому суб'єктивізму [16, с. 369].

Основна функція системи автоматичної фіксації правопорушення не може слугувати заміною правової природи здійснення адміністра-

тивного розслідування за фактом порушення особою правил дорожнього руху та притягнення останньої до адміністративної відповідальності.

У зв'язку із цим видається за необхідне говорити про необхідність внесення законодавчих змін з метою приведення правових норм до принципу презумпції невинуватості. Удосконалення процедури притягнення порушників правил дорожнього руху зафіксованих в автоматичному режимі шляхом внесення відповідних змін до КУпАП можливе шляхом встановлення законодавчої вимоги після автофіксації означеного правопорушення, власнику транспортного засобу надсилається не постанова у справі про адміністративне правопорушення, а відповідний протокол про таке правопорушення. Після цього власнику має надаватися певний строк для подання відомостей про фактичного володільця транспортного засобу на момент вчинення правопорушення. У випадку ненадання таких відомостей у визначений законом строк без поважних причин, постанова складається відносно власника.

Висновки. Підсумуємо, що запроваджений відносно недавно інститут адміністративної відповідальності власника транспортного засобу за правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, зафіксовані в автоматичному режимі, вступає у протиріччя з постулатом невинуватості особи, доки її вину не буде доведено в законному порядку.

Крім того, беручи до уваги ратифікацію Україною Конвенції та Протоколів до неї, визнання рішень ЄСПЛ джерелом права, очевидно, що презумпція невинуватості повинна знайти своє відображення і в адміністративно-деліктному законодавстві на будь-якій стадії здійснення відповідного провадження. Аналіз практики ЄСПЛ свідчить про необхідність застосування статті 6 Конвенції і в адміністративно-деліктних відносинах, зокрема, дотримання презумпції невинуватості та забезпечення права мати достатній час та можливості для захисту особам, які притягаються до адміністративної відповідальності. Така необхідність зумовлює внесення змін до КУпАП з метою їх приведення у відповідність до принципу невинуватості.

Список використаної літератури:

1. Сербіна Н. О. Презумпція невинуватості як об'єктивне правоположення у правозастосовчій діяльності. *Право і суспільство*. 2018. № 4. С. 66–70. URL: http://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2018/4_2018/part_1/14.pdf

2. Сокурєнко О. Презумпція невинуватості як елемент захисту прав особи в адміністративній діяльності. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 7. С. 73–76. URL: <http://www.pgp-journal.kiev.ua/archive/2017/7/15.pdf>
3. Загальна декларація прав людини ООН від 10.12.1948. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/995_015 (дата звернення: 03.02.2022).
4. Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листопада 1950 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text дата звернення: 03.02.2022).
5. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права від 16 грудня 1966 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text 8 дата звернення: 03.02.2022).
6. Конституція України від 28.06.1996. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 03.02.2022).
7. Рішення Конституційного Суду України від 26 лютого 2019 року № 1-р/2019. URL: <https://ccu.gov.ua/dokument/1-p2019> (дата звернення: 03.02.2022).
8. Про захист особи стосовно актів адміністративних органів влади: Резолюція (77) 31 Комітету Міністрів Ради Європи від 28.09.1977. URL: <https://rm.coe.int/16804dec56> (дата звернення: 03.02.2022).
9. Рекомендації № R (91) 1 Комітету міністрів Ради Європи державам-членам щодо адміністративних санкцій від 13.02.1991. URL: http://pravo.org.ua/files/zarub_zakon/Rec_1991.pdf
10. Рішення Європейського суду з прав людини від 15.05.2008 у справі «Надточій проти України» (заява №7460/03). URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/974_404 (дата звернення: 13.02.2022)
11. Рішення Європейського суду з прав людини від 10.02.1995 у справі «Аллєне де Рібємон проти Франції» (заява № 15175/89). URL: <https://ips.ligazakon.net/document/SOO01116> (дата звернення: 13.02.2022).
12. Рішення Європейського суду з прав людини від 23.09.1998 у справі «Маліге проти Франції» (заява № 68/1997/852/1059). URL: <https://www.legal-tools.org/doc/94a214/pdf/> (дата звернення: 13.02.2022).
13. Рішення Конституційного Суду України у справі щодо офіційного тлумачення положень частини першої статті 14-1 КУпАП від 22.12.2010 № 23-рп/2010. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/v023p710-10> (дата звернення: 09.02.2022).
14. Кодекс України про адміністративні правопорушення (статті 1–212-24) від 07.12.1984 № 8073-X. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/80731-10> (дата звернення: 13.02.2022).
15. Кодекс України про адміністративні правопорушення (статті 213–330) від 07.12.1984 № 8073-X. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/80732-10> (дата звернення: 13.02.2022).
16. Негодченко В. О. Презумпція невинуватості як конституційна засада кримінального судочинства. *Право і суспільство*. 2022. №4. С. 367–372. URL: http://info.dgu.edu.ua/bitstream/123456789/560/1/%D0%9D%D0%B5%D0%B3%D0%BE%D0%B4%D1%87%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE_%D0%9F%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%BE_%D1%96_%D1%81%D1%83%D1%81%D0%BF%D1%96%D0%BB_2022_4.pdf

Bielikova M. I., Georgiievskiy Yu. V., Spasenko V. O. Presumption of innocence in cases of automatically recorded administrative offenses in the field of ensuring road traffic safety

Given that administrative responsibility in Ukraine and the procedure of bringing to it are based on constitutional principles and presumption of innocence that enshrined in Article 62 of the Constitution of Ukraine, adoption by the lawmaker of norms which, on the contrary, provide for a guilt of the owner of the vehicle, generates many discussions in scientific circles and causes legal disputes in practice.

The article considers problematic aspects of application to persons who brought to administrative responsibility for offenses in the field of traffic safety, recorded in automatic mode, the principle of presumption of innocence.

In the article has been studied the essence of the principle of presumption of innocence as a fundamental principle of ensuring human rights and freedoms. In the article was analyzed the provisions of the legislative acts which characterize the legal content of the principle of presumption of innocence. Authors were making the assessment of the legal mechanism of bringing a person to administrative responsibility for offenses in the field of traffic safety, recorded in automatic mode, in the context of compliance with the stated principle because of the provisions of the Constitution of Ukraine, decisions of the Constitutional Court of Ukraine and the practice of the European Court of Human Rights.

According to the results of the research underline that the newly created order limits the rights of the person, who is brought to administrative responsibility, in particular, the right to be considered innocent until opposite won't be prove.

Key words: *presumption of innocence, automatic fixation system, administrative offenses, liability.*